

ข่าวประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

114 ซอยสุขุมวิท 23 เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110 โทรศัพท์ 0-2649-5000 ภายใน 15666 โทรสาร 0-259-6172

114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทรศัพท์ 0-2649-5000 ภายใน 15666

ส่วนวิเทศสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร ได้จัดระบบข่าวสื่อสิ่งพิมพ์ สนใจดูรายละเอียดได้ที่ <http://news.swu.ac.th/newsclips/>

ข่าวจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับประจำวันที 14 เดือนมิถุนายน พ.ศ.2564 หน้า 8 มูลค่าข่าว 382,016.-

โต้แย้งทรรคน:...! ประเทศไทยเคยเป็น 'กึ่งอาณานิคม'

สฤณีทิพย์
หมายเหตุ...ศ.ดร.ไชยันต์ ไชยพร ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ ได้โพสต์เฟซบุ๊ก ข้อเขียนวิจารณ์โต้แย้งทรรคนะที่บอกว่า ประเทศไทยเคยเป็น "กึ่งอาณานิคม" โดยมีรายละเอียด ดังนี้

■■■■
ประเด็นของ Common School: สยามกึ่งอาณานิคม? 1.ข้อสรุปของสยามกึ่งอาณานิคม เหตุการณ์ของสยามในอดีตที่สามารถเอาตัวรอดมาได้ผ่านกระแสการคุกคามที่เขี้ยวกรากของชาติตะวันตกทำให้ประวัติศาสตร์ได้บันทึกเอาไว้ว่าสยามรอดพ้นจากการตกเป็น "อาณานิคม"

อย่างไรก็ดีในประเด็นนี้ถูกต้องเพียงบางส่วน เพราะถึงแม้ว่าสยามจะรอดจากสภาวะอาณานิคม "โดยตรง" แต่กลับต้องตกอยู่ในสภาวะ "กึ่งอาณานิคม" ที่ชนชั้นนำสยามจำต้องรับอิทธิพลแบบอาณานิคมตะวันตก(โดยเฉพาะแบบอังกฤษ) เข้ามาสู่สังคมด้วย ทำให้สยามทั้งถูกผนวกเข้ารวมในระบบเศรษฐกิจแบบอาณานิคมระดับโลกที่สยามเองก็ร่วมมือเพราะให้ผลประโยชน์แก่ตน และรับความคิดแบบอาณานิคมเข้ามาด้วยผ่านการหาความศิวิไลซ์

โดยข้อสรุปที่เราสามารถเห็นได้จากหนังสือ "สมบูรณาญาสิทธิราชย์ วิวัฒนาการรัฐไทย" ของ กุลลดา เกษบุญชู มัด ในบทที่ 1 หน้าที 71 อันกล่าวว่า อิทธิพลของตะวันตกมีส่วนสำคัญยิ่งในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอุดมการณ์ (?) สยามตระหนักในทันใดว่ากำลังถูกวัดด้วยบรรทัดฐานความ "ศิวิไลซ์" ซึ่งมีความหมายของการดำเนินตามแนวคิดตะวันตก ระบบสังคม วัฒนธรรม และโลกทัศน์แบบไทยถูกวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ (กับตะวันตก) จากข้อความดังกล่าวได้นำไปสู่มบท

สรุปของบทที่ 1 ว่าสยามได้เข้าร่วมในเศรษฐกิจแบบตลาดและโลกความคิดที่ครอบงำ โดยตะวันตกมานานเกินกว่าที่จะยังคงเป็นรัฐศักดินาที่พึ่งพาการควบคุมกำลังคนและการค้าอยู่เช่นเดิม สยามจำต้องค้นหาทางออกใหม่ๆ การค้นหานี้จะยุติลงด้วยการสถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในรัชกาลถัดมา [หมายถึงรัชกาลที่ 5]

กุลลดาจึงเห็นว่ารัฐสยามที่เป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นเกิดขึ้นได้เพราะอิทธิพลของตะวันตกและยังเสนออีกด้วยว่าก่อนหน้านั้นไม่ใช่สมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากนั้นยังปรากฏหนังสือเล่มอื่นๆ อาทิ "อาณานิคมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ : การก่อรูปรัฐไทยสมัยใหม่จากศักดินานิยมสู่ทุนนิยมรอบนอก" ของ ไชยันต์ รัชชกุล ที่นำเสนอการเปลี่ยนผ่านของสยามภายใต้ระบบทุนนิยมของอาณานิคมตะวันตก และ "กำเนิดสยามจากแผนที่" ของธงชัย วินิจจะกุล ที่จะเป็นแกนหลักของ "Common School" ในการ "รื้อถอน" ประวัติศาสตร์รับทางการของไทย(หรือประวัติศาสตร์ "ไทย" ในความเข้าใจของคนไทยทั่วไป)

โดยธงชัยได้กล่าวถึงสภาวะกึ่งอาณานิคมไว้ครั้งหนึ่งว่า ลักษณะของกึ่งอาณานิคมสยามเป็นสองด้าน คือ แม้จะได้รับการกดดันจากตะวันตก แต่ชนชั้นนำก็ร่วมมือเป็นอย่างดีในฐานะตัวแทนท้องถิ่น เพราะสยามได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีใหม่ๆ ด้วย ดังนั้นการศึกษาเอกราชของชนชั้นนำจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาสถานะที่เหนือกว่าของตนหรือบริเวณอื่นๆ ในภูมิภาค จะเห็นได้ว่าอิทธิพลตะวันตกจึงสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย และถึงแม้จะไม่ตกเป็นอาณานิคมอย่างเป็นทางการ(โดยตรง) แต่ก็ถูกกำกับจากชาติมหาอำนาจในสมัยนั้นอย่างแยกไม่ออก

2.ข้อวิจารณ์ การเกิดขึ้นของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดตะวันตกนั้นฟังดูมีน้ำหนักและมีตัวอย่างงานวิชาการรองรับมากมาย แต่อย่างไรก็ดี สิ่งเหล่านี้เรียกได้ว่าในปัจจุบันแวดล้อมภายนอก

เท่านั้น เพราะกระบวนการปรับตัวตามระบอบเศรษฐกิจในระดับโลก (Globalize) เป็นกระบวนการที่ทุกๆ รัฐในโลกที่ต้องการมีพื้นที่ในตลาดโลกขณะนั้นจำเป็นต้องทำตามอยู่แล้ว เช่น ระบบเงินตรา ราชการสมัยใหม่ระบบชั่ง กฎหมาย ระบบชั่ง/ตวง/วัดการเดินทะเล) หรือกระทั่งความพยายามแทรกแซงและต่อรองผลประโยชน์ต่อการภายในสยามจากชาติจากๆ อันเป็นผลมาจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่สยามได้ทำ "สนธิสัญญาไม่เสมอภาค" กับนานาประเทศไว้ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา

ถึงกระนั้น ก็ยังปรากฏปัจจัยภายในสำคัญ อีกด้วย อาทิ ประเด็นเรื่องอำนาจที่กระจุกตัวไปอยู่ในมือของขุนนางต่างๆ ท้าวพระยาอาณาจักร ทั้งขุนนางสายขุนนางที่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ หรือกระทั่งเจ้าหรือขุนนางท้องถิ่นชาติพันธุ์ต่างๆ ตามหัวเมืองในพระราชอาณาจักรล้วนส่งผลต่อการพยายามก่อร่างสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์แบบสมัยใหม่แบบ

Nation-State ซึ่งมีความจำเป็นต้องรวบรวมอำนาจ บริหารราชการแผ่นดินที่กระจุกกระจายมาแต่เดิมมาไว้ที่ส่วนกลาง อำนาจทุกอย่างยึดโยงกับพระมหากษัตริย์และระบบกฎหมายใหม่ที่อิงตามตะวันตก

รวมทั้งให้อำนาจส่วนกลางเป็นผู้ตัดสินใจชี้ขาดในเรื่องที่เป็น The Primary Functions of State (กิจการพื้นฐานอันสำคัญแห่งรัฐ) อาทิ บูรณภาพแห่งดินแดน ความมั่นคง การต่างประเทศ การศาล หรือกิจการใดๆ ที่ขุนนางท้องถิ่นไม่มีความสามารถหรือไม่สามารถกระทำตามลำพังได้

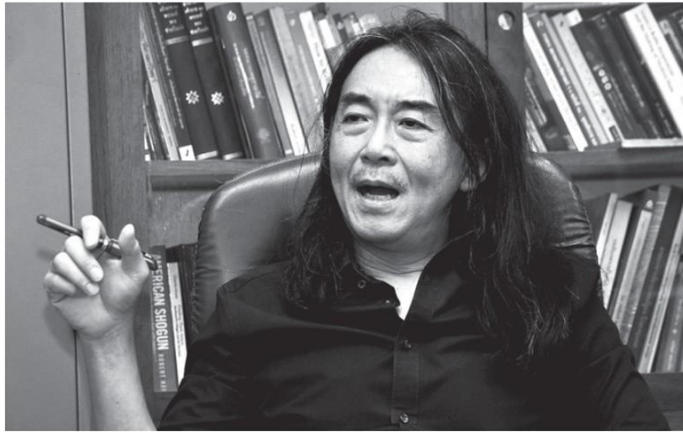
ดังตัวอย่างในกรณีข้อพิพาทสัมปทานป่าไม้ในหัวเมืองล้านนาที่คนในบังคับอังกฤษพิพาทกับเจ้านายฝ่ายเหนือในช่วงหลังจากที่สิ้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 ได้เข้าสู่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่สอง (พ.ศ.2416-2417) โดยรัฐบาลอังกฤษในอินเดียได้กล่าวถึงกฎหมายนานาชาติว่าด้วยเขตอำนาจที่บัญญัติว่า "เมืองซึ่งมีประเทศอื่นเป็นใหญ่กว่านั้นเป็นผู้ถืออำนาจภายนอกทั้งสิ้น ซึ่งเมือง

ประเทศราชเองใช้ไม่ได้” เป็นข้ออ้างว่าหากสยามไม่คิดจะแก้ปัญหานี้ อังกฤษก็จะลงมือแก้ไขเอง ดังที่ปรากฏในพม่า เมื่อสถานการณ์ขัดแย้งนั้นไปไกลกว่าจะเจรจาได้ทำยที่สุดพม่าต้องเสียเมืองและตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษโดยสมบูรณ์ นี่จึงนับว่าเป็นบทเรียนสำคัญแก่สยาม

ท้ายที่สุดรัฐบาลสยามก็ได้แต่งตั้งพระนรินทรราชเสนีขึ้นเหนือไปแก้ไขปัญหา (1) หรือกรณีข้อพิพาทระหว่างเจ้าเมืองรามันอันเป็นจังหวัดทางตอนใต้ของสยามกับรัฐเปรักของอังกฤษ (พ.ศ.2425-2439) ซึ่งปรากฏว่าทางเจ้าเมืองรามันขอให้ทางกรุงเทพฯ เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องการเจรจาเขตแดนพิพาทเปรัก-รามัน ผลปรากฏว่าอังกฤษก็เคารพการตัดสินใจนี้ของสยามและรามันอย่างแข็งขัน พร้อมทั้งเสนอเงื่อนไขที่รับรองว่าดินแดนส่วนนี้เป็นของสยาม (2) นี่เท่ากับว่าทางอังกฤษ “เข้าใจ” อำนาจ อธิปไตยของสยาม “เหนือ” เมืองรามันเป็นอย่างดี กรณีข้างต้นจึงอาจเทียบได้กับญี่ปุ่นในสมัยเมจิ ที่ต้องสถาปนารัฐชาติแบบตะวันตกขึ้นเพื่อการพัฒนาชาติ โดยฝ่ายศักดินาทั่วประเทศยอมให้ส่วนกลางปฏิรูปแม้จะเกิดการต่อต้านในระยะสั้นบ้างก็ตามแต่ท้ายสุดก็ยอมถวายอำนาจให้กับสมเด็จพระจักรพรรดิจากสภาวะบีบคั้นจากภายในและภายนอกเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (3) และหลีกเลี่ยงสิ่งที่เลวร้ายที่สุดในสายตาของคนท้องถิ่น นั่นคือ การตกอยู่ภายใต้อำนาจของชนต่างชาติต่างภาษา (ที่แทบไม่มีอะไรคล้ายกัน ต่างกับความสัมพันธ์ระหว่าง จีน-เวียดนาม หรือ สยาม-ลาว-กัมพูชา-มลายู ที่มีอะไรที่สามารรถ legible - เข้าใจกันได้)

ดังจะเห็นได้จากการที่ Sakuma Shozan ขุนนางชื่อดังของญี่ปุ่นได้เสนอแนวคิดที่ว่าญี่ปุ่นควร “รักษาริชาธรรมแบบตะวันตกและเรียนรู้เทคโนโลยีแบบตะวันตก” แนวทางนี้จะถูกใช้ในการพัฒนาญี่ปุ่น และผู้นำจากทั่วญี่ปุ่นก็เห็นพ้องเพื่อป้องกันประเทศจากตะวันตกและทำให้ญี่ปุ่นมีสถานะที่เท่าเทียมกับตะวันตกโดยมีจักรพรรดิเป็นศูนย์กลางของการปฏิรูป (4)

ดังนั้น กรณีทั้งของไทยและญี่ปุ่น จึงมิใช่แค่การรักษาสถานะเหนือหัวเมืองอื่นๆ รอบราชอาณาจักร และปฏิรูปการบริหารการปกครองให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน (Standardization) เท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกแห่งการเป็นรัฐชาติสมัยใหม่

ไปพร้อมกันด้วย

ทั้งนี้ การสร้างจิตสำนึกแห่งการเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ดังกล่าว จำต้องอาศัยผู้ที่มีสถานะผู้นำ (Leadership) ที่มีลักษณะจับต้องได้ และสามารถประคับประคองสถานการณ์ได้อย่างมีเอกภาพและประสิทธิภาพให้ได้โดยตลอด

ซึ่งด้วยเหตุนี้เอง “พระมหากษัตริย์สยาม” จึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะ “อัครเสนาบดีแห่งแผ่นดิน” (ทรงเป็นทั้งประมุขและนายกรัฐมนตรีของประเทศในตำแหน่งเดียวกัน)

กระบวนการทำให้เป็นสิ่งจับต้อง/รู้สึกได้นี้ กระทำผ่านการเสด็จทั่วพระราชอาณาจักรของพระมหากษัตริย์สยาม รวมทั้งการผลิตเงินเหรียญ ภาพถ่าย ภาพเขียน และของที่ระลึกที่ได้บรรจพระบรมฉายาลักษณ์-พระบรมสาทิสลักษณ์ของพระองค์ไว้ เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะแก่สยามทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น

อย่างไรก็ดี ความยากลำบากในการปฏิรูปของสยามนั้นมีความซับซ้อนกว่าญี่ปุ่นหลายประเด็น เหตุเพราะภูมิรัฐศาสตร์แห่งญี่ปุ่นนั้นเป็นประเทศเกาะอาณาเขตจึงค่อนข้างจะตายตัวเพราะล้อมรอบด้วยฝั่งทะเล และญี่ปุ่นมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์น้อยกว่าสยามมาก ทั้งแดนทางใต้บนเกาะริวกิวและชาวไอนุบน เกาะฮอกไกโดทางตอนเหนือ

แต่สยามนั้นเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนในแหลมทองที่มีภูมิรัฐศาสตร์ติดต่อกับมลายาของอังกฤษและอินโดจีนของฝรั่งเศส พื้นที่บางแห่งยังไม่ได้ตกลงหรือปักปันเขตแดนอย่างเรียบร้อยเพราะการสำรวจที่เข้าไม่ถึง หรือความสนใจในการทำแผนที่เขตแดนสมัยใหม่อย่างตะวันตกยังไม่บังเกิด

อีกทั้งความแตกต่างของชนภายใน

พระราชอาณาจักร (the Kingdom of Siam) นั้นมีสูงมาก อันเป็นลักษณะพิเศษของพื้นที่บริเวณนี้ เช่นเดียวกับในมลายูอินเดียและพม่าของอังกฤษ โดยเจ้าอาณานิคมตะวันตกใช้หลักการแบ่งแยกเชื้อชาติ (Discrimination) เป็นเครื่องมือในการจัดการกับความแตกต่างนี้

แต่สำหรับสยามนั้นไม่ปรากฏ ดังมีหลักฐานว่าขุนนางจากภูมิภาคหรือพื้นเพไม่ใช่ชาวสยามภาคกลางหลายคนได้รับการเลื่อนฐานะเป็นขุนนางระดับสูงในระดับเดียวกับขุนนางที่มีพื้นเพเป็นชาวกรุงเทพฯ ได้ แต่เรื่องเช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นในอาณานิคมของอังกฤษในเวลาเดียวกัน เช่น อินเดีย มลายู หรือพม่า ยกที่พวกชาวพื้นเมือง (ยกเว้นเจ้าท้องถิ่นเพราะมีหน้าที่เป็นแค่ตราประทับรับรองให้แก่ข้าหลวงอังกฤษ) จะมีอำนาจในการบริหารแผ่นดินเทียบเท่าคนชาติได้ โดยเฉพาะพวกครึ่งชาติ (Half-blooded) หรือ ยูเรเชียน (Eurasian) จะเป็นพวกที่ถูกกีดกันทั้งในสังคมคนขาวและคนท้องถิ่น คนพื้นเมืองและพวกครึ่งชาติต่างๆ กลับไม่ถูกกีดกันหรือเป็นประเด็นอ่อนไหวในสยามเลย

กรณีของอาณานิคมอินโดจีนของฝรั่งเศส ยิ่งเป็นตัวอย่างที่ประจักษ์ชัด เพราะข้าราชการชาวเวียดนาม มักมีสถานะสูงกว่าชาวกัมพูชา แต่ข้าราชการเวียดนามก็ไม่มีความเทียบชั้นได้กับชาวฝรั่งเศส และการตัดสินใจลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงก็หาใช้สิ่งที่สยามจะเต็มใจนัก เพราะเนื้อหาสัญญาไม่มีลักษณะไม่เสมอภาค เป็นผลให้ชาติอื่นๆ ที่ต้องการทำการค้าและเศรษฐกิจของสยามได้อาศัยนำเนื้อความในสนธิสัญญาเบาว์ริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขเรื่องภาษี สิทธิสภาพนอกอาณาเขต และ

การศาลเป็นต้นแบบเพื่อทำสัญญากับสยาม โดยอาศัยหลักปฏิบัติระหว่างประเทศแบบชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ที่ยิ่ง (The Most Favoured Nation : MFN) ซึ่งสยามเองก็รู้สึกถึงความไม่เป็นธรรม และพยายามหาหนทางที่จะหลุดจากเงื่อนไขดังกล่าวผ่านการปฏิรูปที่กล่าวมาแล้ว

น่าเชื่อว่าเงื่อนไขต่างๆ จากสนธิสัญญาไม่เสมอภาคข้างต้น ทำให้มีผู้กล่าวได้ว่า “สยามตกอยู่ในสภาวะกึ่งอาณานิคม” (Semi-Colonial Condition /Crypto-colonial condition) เพราะกิจการแห่งรัฐบางเรื่อง สยามต้องยอมกระทำตามเงื่อนไขของชาติตะวันตก เช่น การปฏิรูประบบกฎหมาย การมีที่ปรึกษาต่างชาติ การปรับปรุงระบบราชการ การกัญของราษฎร (ซึ่งก็คือสิ่งเดียวกับที่เรียกว่า การทำให้ศิวิไลซ์ - Civilization) รวมทั้งการยอมเสียผลประโยชน์ทางการค้าบางประการอย่างไรก็ดี ผู้เขียนไม่ปฏิเสธเรื่อง “อิทธิพลแห่งปัจจัยภายนอก” เพราะเงื่อนไขจากปัจจัยเหล่านั้นเป็นเรื่องที่ “ถูกต้องบางส่วน”

เพราะผู้เขียนพบว่า เงื่อนไขเหล่านี้สามารถพบเจอได้ทั่วโลก ในประสบการณ์ของประเทศต่างๆ ไม่ใช่แต่สยามพบเจออยู่คนเดียว(กล่าวให้ชัดไม่ใช่เงื่อนไขที่สยามเผชิญฝ่ายเดียว) แม้แต่ประเทศเอกราชเช่นตุรกี (ออตโตมาน) จีน และญี่ปุ่นก็จำเป็นต้องเผชิญและญี่ปุ่นได้แก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคสำเร็จก่อนสยาม ส่วนทางด้านสยามเองก็พยายามหาทางเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคมาตลอดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนสำเร็จในขั้นพิธีการในสมัยรัชกาลที่ 6 และดำเนินการในขั้นที่เกี่ยวข้องเรื่อยมาจนกระทั่งมีผลสมบูรณ์ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (ข้ออ้างเรื่องเอกราชสมบูรณ์ เป็น 1 ในหลายๆ ปัจจัยที่คณะราษฎรใช้เป็นข้ออ้างในการปฏิวัติ พ.ศ.2475 แต่กระบวนการดังกล่าวอยู่ในกระบวนการ-processing มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5-7)

จะเห็นได้ว่าแม้อิทธิพลจากชาติตะวันตกเจ้าอาณานิคมจะแผ่ขยายไปทั่วทุกมุมโลกก็ตาม แต่ยังมีบางรัฐที่แม้จะหลีกเลี่ยงอิทธิพลนั้นไม่ได้โดยตรง เช่น ญี่ปุ่น ตุรกี

จีน สยาม (เพราะไม่ได้ถูกพิชิตโดยชาติมหาอำนาจตะวันตก) แต่ด้วยเหตุผลความจำเป็นแห่งรัฐ ชาติเหล่านี้จึงต้องสยบยอมและตกเป็นส่วนหนึ่งของ “การเมือง สังคม และเศรษฐกิจระดับโลก”

แต่ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวก็ทำให้เกิดเหตุหนึ่งตายตัวแต่กลับเป็นตัวเร่งสร้างให้เกิดพลวัตภายในต่อมา เช่น กระบวนการเจรจาต่อรองกับชาติมหาอำนาจที่เล็กลงน้อยตัวอย่างเช่น ญี่ปุ่น หากเราใช้ “แว่น” แบบเดียวกับที่ใช้กับสยามก็อาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นเอง “ตกในสภาวะกึ่งอาณานิคม” เช่นกัน (5)

หากแต่ในระยะต่อมานั้น ญี่ปุ่นพยายามแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย เพื่อให้หลุดพ้นออกจากอำนาจแห่งคนขาวไปได้ (บอกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาค) ท้ายที่สุดญี่ปุ่นได้เลยเถิดไปจนถึงการกล้าหันปากกระบอกปืนใส่ “ชาติมหาอำนาจคนขาว” เช่นที่หักหาญกล้านำกองเรือรบประกาศสงครามกองทัพนาวิกของรัสเซียในปี ค.ศ.1904 จนเกิดเป็นสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย

ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุการณ์ที่ชาติตะวันตกต่างตกตะลึงมาก(6) และนี่ก็เป็นสิ่งเดียวกับสยาม(ไทย)ได้เจริญรอยตามหลังจากที่ชาติได้รับเอกราชสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2481 และอีก 2 ปีก็มา สยาม (ไทย) ก็ได้เปิดฉากสงครามกับฝรั่งเศสในอินโดจีนเพื่อยึดเอาดินแดนฝั่งน้ำโขงที่เสียกลับคืนมา ดังนั้น การมองเรื่อง “สภาวะกึ่งอาณานิคม” จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการทบทวนและตั้งคำถามกลับว่า “สภาวะกึ่งอาณานิคม” นี้เป็นคำที่ใช้อย่างถูกต้องหรือไม่? หรือจริงๆ มันไม่เคยเป็น “สภาวะกึ่งอาณานิคม/อาณานิคมอำพราง” เลย เพราะสยามเองอยู่ในช่วงที่จะมีอิสระในการดำเนินกิจการของรัฐพอสมควร และมีโอกาสในการตัดสินใจเชิงนโยบายได้ยืดหยุ่นมากกว่า เช่น กรณีเจรจาเขตแดนระหว่างสยามกับอังกฤษในกรณีหัวเมืองล้านนาและมลายู

หรือในทางปฏิบัติแล้ว การที่รัฐบาลสยามเลือกที่จะทำ/จะจ้างที่ปรึกษาชาวตะวันตกสยามสามารถเลือกได้เองว่าจะจะเป็นใครก็ได้ ส่งผลให้เกิดลูกเล่น(plays) เช่น

กระบวนการถ่วงดุลระหว่างชาติมหาอำนาจของสยามด้วยสัดส่วนที่เอื้ออำนวยและช่วงการบีบบังคับเอาตามประสงค์นี้

ผู้เขียนจึงเห็นว่า การใช้คำว่า “กึ่ง-Semi” ที่มีความหมายว่า “คล้ายกับอาณานิคม/อาณานิคมอำพราง” จึงไม่น่าจะถูกต้องทำให้ข้อเสนองานเรื่อง “สยามเป็นกึ่งอาณานิคม” นั้นเป็นการการสรุปที่เกินจริง และเป็น การอธิบายในเชิงลบจนมองข้ามข้อเท็จจริงอื่นๆ ไป

ทุนดำ ทุนแดง 9 มิถุนายน 2564 อ้างอิง(1) วรชาติ มีชูบท, สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2557), หน้า 209-211. (2) กจช., ร.5, ม.2.22 ง/6 กรมหมื่นเทวงษ์ฯกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ตอบไปรเวทที่ 741/48 ที่ 124 และ ร. ที่ 3657, 6 1/1 คำ 1248. (3) รักพงษ์ แซ่โซว, “ปัจจัยที่ช่วยให้ญี่ปุ่นไม่ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกในช่วงศตวรรษที่ 19,” (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาค วิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 67.

(4) ศิริพร คนเพชร, อิทธิพลตะวันตกกับจักรวรรดินิยมญี่ปุ่น วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2559 (สิงหาคม 2559 - กรกฎาคม 2560), หน้า 61. (5) การอธิบายปรากฏการณ์ “สภาวะกึ่งอาณานิคม” ของญี่ปุ่นเช่นนี้มีอยู่จริง แต่มีความเป็นวิชาการน้อยมาก สืบค้นจาก(ดูใน comment เพราะหากใส่ลิงค์แล้ว จะมีปัญหาในการแชร์) (6) ดูการพยายามแก้สนธิสัญญาไม่เสมอภาคของญี่ปุ่นอย่างละเอียดเพิ่มเติม ใน Mishra, Pankaj. From the Ruins of Empire: The Revolt against the West and the Remaking of Asia. (London: Allen Lane, 2012)